
אתה בחרתנו

**בחירת ישראל • יחס אבהי-סלחני כלפי ישראל • ישראל
• אורייתא • עולם חסד יבנה • עם זו יצרת לי • ישראל וקוב"ה •
נצחיות ישראל**

בחירת ישראל

החל מההתגלות הראשונה של רבש"ע לאברהם אבינו, כאשר נאמר לו "ואעשך לגוי גדול... ונברכו בכך כל משפחות האדמה" (בראשית יב, ג-ד), לא חדלה התורה מלהדגיש בחירה זו של עם ישראל. הבטחה זו חזרה ונשנתה לכל האבות: לאברהם וליצחק נאמר "והתברכו בזרעך כל גויי הארץ" (שם כב, יח; כו, ד), וליעקב - "ונברכו בכך כל משפחות האדמה" (שם כח, יד). גם במעמד הר סיני נאמר "והייתם לי סגולה מכל העמים... ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט, ה-ו), וסמוך למותו חוזר משה ואומר, "וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה... ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה... ולהיותך עם קדוש לה' אלקיך כאשר דבר" (דברים כו, יח-יט)*.

והנה בשום מקום לא נימקה התורה, מדוע בחר ה' בנו מכל העמים להיות לו לעם סגולה.

* וכן אנו מזכירים את בחירתנו במועדים בתפילות, "אתה בחרתנו מכל העמים, אהבת אותנו ורצית בנו", ובקידוש על היין, "אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון".

לאחר מתן הלוחות השניות מסביר משה לאומה את מהותה, מה תפקידה בעולם, ומקורה של שליחותה בעולם. "כי עם קדוש אתה לה' אלקיך, כך בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה. לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם, כי אתם המעט מכל העמים, כי מאהבת ה' אתכם ומשומרו את השבועה אשר נשבע לאבותיכם הוציא ה' אתכם ביד חזקה וכו'" (דברים ז, ו-ח). וכתב הרמב"ן "וטעם 'חשק', שנקשר עמכם בקשר אמיץ שלא יפרד מכם לעולם, מל' 'וחשוקיהם כסף'. 'ויבחר בכם מכל העמים', שתהיו אתם סגולה ונחלה לו, כי הבחירה בכל מקום ברירה מן האחרים... שראה אתכם ראויים להתאהב לפניו ונבחרים לאהבה יותר מכל העמים. ולא הזכיר בזה טעם רק הבחירה, כי הנבחר לאוהב היודע לסבול את אוהבו בכל הבא עליו ממנו, וישראל ראויים לכך מכל עם וכו'" (רמב"ן, דברים ז, ז). אך מניין מתחילה אהבה זו, לא הסביר הרמב"ן.

וכן הקשה בכלי יקר "מהו שנתן טעם ואמר 'כי מאהבת ה' אתכם', נתן טעם לאהבה באהבה עצמה" (כלי יקר שם). כלומר, איך אפשר לנמק שה' חושק ואוהב אותם, כי הוא אוהב אותם?

שאלה זו מתעצמת לאור מה שמספרת התורה על נח ועל הבחירה בו כממשיכה של האנושות אחר המבול. בסוף פרשת בראשית נאמר "ונח מצא חן בעיני ה'" (בראשית ה, ח). ובתחילת פרשת נח שוב חוזרת התורה ומנמקת את הבחירה בנח - "נח איש צדיק, תמים היה בדורותיו, את האלוקים התהלך נח" (שם ו, ט), וע"כ הוא נבחר לשרוד את המבול וממנו תצמח האנושות מחדש: "בא אתה וכל ביתך אל התיבה, כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה" (שם ז, א). לכן מפתיעה העובדה, שבתחילת פרשת לך לך, מספרת התורה על בחירת אברהם, אך בניגוד למצופה היא אינה מנמקת דבר על סיבת בחירתו של אברהם, ובהמשך על בחירת עם ישראל. על חסר זה כבר עמד הרמב"ן:

והנה זאת הפרשה לא בארה כל הענין, כי מה טעם שיאמר לו הקב"ה עזוב ארצך ואיטיבה עמך טובה שלא היתה כמוהו בעולם, מבלי שיקדים שהיה אברהם עובד אלקים או צדיק תמים, אבל שהבטיחו בעבור יציאת הארץ אין בו טעם (רמב"ן, שם יב, ב).

אף המהר"ל תמה על כך:

ראוי היה לכתוב קודם צדקת אברהם, וכמו שתמצא בנח 'ונח מצא חן בעיני ה', ואח"כ כתוב ואלה תולדות נח וגו'. הזכיר קודם צדקת נח קודם שהזכיר שדיבר ה' ית' עמו (נצח ישראל, פרק יא).

המהר"ל מסביר, שבחירת אברהם שונה מבחירת נח. בחירתו של נח היא פרטית, ובחירה זו קשורה לאישיותו ולמעשיו. לעומת זאת, בחירתו של אברהם היא בחירה כללית, באומה הישראלית.

כי בדבר זה יודע מעלת ישראל, ויתבאר לך כי לא עזב ה' ית' את ישראל בגלותם... ואם באולי יאמר שמצאנו שהדבקות הזו היה לו תוספת וחסרון לפי המעשים, וכך אפשר שיוסר הדבקות לגמרי. בודאי דבר זה אפשר לומר אצל נח ואדם, שלפי שלא היה הדבקות רק פרטי לנח בלבד, כאשר ישתנו הפרטים ישתנה הדבקות, אבל האבות שלא היה הבטחתם פרטי רק כללי, לך ולזרעך אתן את הארץ, ודבר זה נקרא דבקות כללית, דהיינו כלל האומה, ואין שינוי בכללי, רק השינוי הוא בפרט... אבל באברהם לא היה בחירה פרטית רק באומה הישראלית שהם זרעו, שהרי כתוב באותה בחירה "ואעשה אותך לגוי גדול", ובחירה כמו זאת אין תולה במעשה כלל, ולא בחטא, כי המעשה הוא לפרט, אף כי בודאי זכות אבות מועיל, מכל מקום עיקר הבחירה בחירה כללית, בו ובזרעו... ולכך יתורץ השאלה, שלא הזכיר הכתוב צדקת אברהם קודם שנגלה עליו השכינה וא"ל לך לך מארצך וגו'. שאם כך היה משמע שלכך נגלה עליו הקב"ה ואמר לו לך מארצך, בשביל זכותו שהזכיר, ואם כך היה זאת אהבה התלויה בדבר, וכל אהבה התלויה בדבר, בטל דבר בטלה אהבה... וכיון שלא נזכר צדקת אברהם קודם שאמר לו לך מארצך, לא היה זה בשביל צדקת אברהם, עד שתאמר אם בטל דבר בטלה אהבה... כי הבחירה הזאת לא תליא בזכות כלל, לכן אי אפשר שיהיה דבר זה בטל.

לדעת המהר"ל העלימה התורה בכוונה את צדקת אברהם, כדי שלא נתלה את בחירתו בצדקתו, כדי להבליט בזה, שגם אם חלילה ישתנו מעשיו

של אברהם או של עם ישראל לרעה, לא יפגע הדבר בטיב היחסים שבין אברהם וישראל לרבש"ע. החילוק בין נח לאברהם הוא כזה, שנח נבחר כאיש פרטי, וממנו התפתחה האנושות אחר המבול. אברהם הוא אבי האומה, משום שהאומה הישראלית יצאה ממנו, והיא הנבחרת. ומשום כך אין הדבר תלוי במעשיו של אברהם (ועיין גם באור החיים שמות יח, כא; דברים כו, יח). ומעתה מתעצמת התמיהה: במה תלויה אפוא בחירתו של אברהם? ומדוע נבחר הוא, ולא אחר? ועוד, מהו היחס הסלחני של הקב"ה לישראל, שאף אם הם יחטאו לו, לא תישלל הבחירה מישראל?

יחס אבהי-סלחני כלפי ישראל

על היחס הסלחני כלפי עם ישראל, ושחטא אינו יכול לנתק את הקשר והברית שבין ישראל לרבש"ע, אנו למדים מן המקראות ודברי חז"ל במקומות רבים. נציין כמה מהם.

על הפסוק "את ה' האמרת היום להיות לך לאלקים... וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה" וגו' (דברים כו, יח-יח), כתב האור החיים:

ואומרו להיות לו לעם סגולה, שהגם שתבוא אומה אחרת ותיטיב מעשיה, ותשתדל להדבק בשכינה, לא ישיגו מדרגת ישראל... או ירצה, שהגם שיהיה זמן שיכעיסו ישראל את הבורא, אעפ"כ לא ימיר אותם באומה אחרת. ואומרו כאשר דיבר, כאומרם ז"ל בפסוק ונפלינו אני ועמך, שביקש משה מה' שלא ישרה שכינתו על האומות, ופירשנוהו במקומו (בספרו חפץ ה' ברכות ז ע"א) שהכוונה היא, הגם שתכשיר מעשיה אומה מאומות, וישראל עוברי רצונו. והסכים ה' ודיבר לעשות כדבר משה.

וכן אומר הנביא יחזקאל:

העולה על רוחכם היו לא תהיה, אשר אתם אומרים נהיה כגוים, כמשפחות הארצות, לשרת עץ ואבן. חי אני נאום ה' אלקים, אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם (כ, לב-לג). אתה מוצא כשבקשו לפרוק עול בימי יחזקאל כתיב: באו אנשים מזקני ישראל לדרוש את ה'. אמרו לו, בן אדם כהן הקונה

עבד, מהו שיאכל בתרומה. אמר להם יאכל. אמרו לו, אם חוזר ומוכרו לישראל לא יצא מרשותו. אמר להם הן. אמרו לו, אף אנו יצאנו מרשותו, נהיה כעובדי אלילים. אמר להם יחזקאל: 'והעולה רוחכם היו לא תהיה וגו' חי אני נאום ה' אם לא ביד חזקה וגו'". אמר להם, כל זמן שלא מכרו ברשותו הוא. ואתם לא נמכרתם בדמים, שנא' כה אמר ה', חינם נמכרתם ולא בכסף תגאלו (ילקוט שמעוני, יחזקאל רמז שנט).

הרי שהברית היא יוזמה אלוקית שאיננה תלויה כלל בבחירתם ורצונם של ישראל. ואף שהם עבדו עבודה זרה וביקשו להשתחרר מהאחיזה האלוקית, אינם יכולים לעשות כן.

חז"ל מספרים שנביא אחד, הושע, סבר בתחילה, שאכן הברית תלויה במעשיהם של ישראל, וכאשר הם בוגדים בה', הוא משלחם - עד שהקב"ה העמידו על טעותו. וכך מספרת הגמרא:

אמר לו הקדוש ברוך הוא להושע, בניך חטאו, והיה לו לומר 'בניך הם, בני חנוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב, גלגל רחמיך עליהן'. לא דיו שלא אמר כך, אלא אמר לפניו, 'רבש"ע, כל העולם שלך הוא, העבירם באומה אחרת'. אמר הקב"ה מה אעשה לזקן זה, אומר לו לך וקח אשה זונה ותוליד לך בנים זנונים, ואחר כך אומר לו שלח מעל פניך. אם הוא יכול לשלוח אף אני אשלח את ישראל, שנא' (הושע א, ב) 'ויאמר ה' אל הושע לך קח לך אשת זנונים וילדי זנונים'. וכתוב 'וילך ויקח את גומר בת דבלים ותהר ותלד לו בן. ויאמר ה' אליו קרא שמו יזרעאל כי עוד מעט ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא והשבתי ממלכות בית ישראל... ותהר עוד ותלך בת ויאמר לו קרא שמה לא רוחמה כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל כי נשא אשא להם... ותהר ותלד בן, ויאמר (ה' אליו) קרא שמו לא עמי כי אתם לא עמי ואנכי לא אהיה לכם' (שם שם, ג-ט).

לאחר שנולדו [לו] שני בנים ובת אחת, אמר לו הקב"ה להושע לא היה לך ללמוד ממשה רבך, שכיון שדברתי עמו פירש מן האשה, אף אתה בדול עצמך ממנה. אמר לו רבש"ע יש לי בנים ממנה ואין

אני יכול להוציאה ולא לגרשה. א"ל הקב"ה ומה אתה שאשתך זונה ובניך [בני] זנונים, ואין אתה יודע אם שלך הן אם של אחרים הן כך, ישראל שהן בני, בני בחוני, בני אברהם יצחק ויעקב, אחד מארבעה קנינין שקניתי בעולמי, תורה קנין אחד דכתיב וכו'... ואתה אמרת העבירים באומה אחרת?! כיון שידע שחטא עמד לבקש רחמים על עצמו. אמר לו הקב"ה עד שאתה מבקש רחמים על עצמך בקש רחמים על ישראל שגזרתי עליהם שלש גזירות בעבורך עמד ובקש רחמים ובטל גזירה והתחיל לברכן (פסחים פז ע"א-ע"ב).

המהר"ל מתאר את הלך דעתו של הנביא הושע:

אע"ג שידע הושע שא"א שיהיה נפרד הדביקות מן ישראל, מ"מ לפי שהיה שונא החטא, עד שהיה חפץ בפירוד ובסילוק הדביקות הזו, כ"כ היה הושע הנביא שונא החטא, והיה משתוקק הושע אל הפירוד בשביל חטאם. ולכך אמר העבירים באומה אחרת, כלומר שראוי להעבירים באומה אחרת אם הוא אפשר. ולפיכך אמר קח לך אשת זנונים וכו', והראה לו כי מצד שהם בניים למקום, אין להעביר אותם, וא"א להעביר ולהחליף ענין זה, כי אין דבר יותר מצטרף ומתקשר כמו צירוף וקישור האב אל הבן... וא"כ איך אפשר לסלק ישראל שהם בניים למקום מצד עצמם... ובשביל זה גילה השי"ת שא"א להעביר אותם באומה אחרת, מצד שהם בניים אל השי"ת (נצח ישראל, פרק יא).

על משמעות התואר בניים, נחלקו תנאים:

'בנים אתם לה' אלהיכם' בזמן שאתם נוהגים מנהג בניים אתם קרויים בניים, אין אתם נוהגים מנהג בניים אין אתם קרויים בניים דברי ר' יהודה. רבי מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרויים בניים שנאמר (ירמיהו ד, כב) 'בנים סכלים המה'. ואמר (דברים לב, כ) 'בנים לא אמון בס'. ואומר (ישעיהו א, ד) 'זרע מרעים בניים משחיתים'. ואומר (הושע ב, א) 'והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי'. מאי ואומר וכי תימא סכלי הוא דמקרי, בני כי לית להו הימנותייהו לא מיקרו בני ת"ש ואומר 'בנים לא אמון בס'. וכי תימא כי לית בהו הימנותא הוא דמיקרו בניים, כי פלחו לעבודת

כוכבים לא מיקרו בנים, ת"ש ואומר 'זרע מרעים בנים משחיתים'.
וכ"ת בנים משחיתים הוא דמיקרו, בני מעלייא לא מיקרו, ת"ש
ואומר 'והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני
אל חי' (קידושין לו ע"א).

לדעתו של ר' יהודה, התואר בנים לה' מתאים לישראל רק אם מעשיהם
תואמים את הדרך האלוקית, אך כאשר הם עובדי ע"ז ומשחיתים דרכם,
לא יאה להם התואר בנים. ר"מ חולק עליו וסובר שהתואר בנים לא ניתן
להם לישראל מצד מעשיהם, אלא יש לתואר זה משמעות עמוקה, הבאה
ללמד על הקשר העצמי והנצחי שבין ישראל והקב"ה, שאינו תלוי בשום
מעשה או דבר חיצוני. וע"כ לא זו בלבד שהם נקראים בנים גם כאשר הם
נעדרים חכמה וקרואים סכלים, וחוטאים בשגגה ובלא כוונה, אלא גם
כאשר הם פושעים ואין בהם אמונה, שנאמר "בנים לא אמן בם". ולא
רק כשהם מחוסרי אמונה, אלא אף כאשר הם יודעים ריבונם ומתכוונים
למרוד בו, אף אז נקראים הם בנים, שנא' בנים משחיתים, ואין השחתה
אלא עבודה זרה וגילוי עריות (סנהדרין נז ע"א).

וכל זה מפני כי אין שייך ביטול לענין זה אשר נקראו ישראל בנים,
כי שם בנים מצד אשר השי"ת הוא עילה להם, כמו האב שהוא
עילה אל הבן, והוא מצד עצמו של האב, ודבר זה אין שינוי לו בכל
חטא אשר יעשו, תהיה החטא מה שהוא (מהר"ל שם, שם).

ולא זו בלבד שלא הוסר מהם התואר "בנים", אלא עדיין נקראים 'בני
מעלי', בנים טובים, כמ"ש 'והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם,
יאמר להם בני א-ל חי".

בדרך כלל, כשנחלקו ר' מאיר ור' יהודה, הלכה כר' יהודה (עירובין מו ע"ב).
איך נפסקה ההלכה בעניין זה? לכאורה אין כאן מקום לשאלה כלל,
שהרי במילי דאגדתא עסקינן. אעפ"כ נראה שיש לסוגיא זו השלכות
מעשיות, ונפסקה כאן הלכה כר' מאיר. דהנה מצינו בשו"ע יו"ד הלכה
בעניין הלואה בריבית, האסורה לישראל ומותרת לנכרי. השו"ע שם פוסק
שאסור ללוות מישראל מומר בריבית, אף שלכאורה ישראל מומר נחשב
לגוי. (יו"ד סי' קנט, ב). והעיר ע"ז הגר"א: "ואסור ללוות וכו', כמ"ש בפ'

נגמר הדין אעפ"י שחטא ישראל הוא, ובספ"א דקידושין ר' מאיר אומר בין כך ובין כך קרויין בנים, וכ"ת סכלים וכו', וכ"ת כי לית בהו וכו' (ביאור הגר"א שם ס"ק ג). הרי שלדעת הגר"א נקט המחבר שבזה הלכה כר"מ, וע"כ גם ישראל מומר ישראל הוא, וחלים עליו כל דיני ישראל, וכדעת ר"מ.

לפני שנסיים פרק זה, נציע גמרא נוספת, שאף היא תמוהה ביותר. הנושא העומד שם לדיון הוא פסוק בישעיהו: "ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני. התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה, גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך, הן על כפים חקותיך, חומותיך נגדי תמיד" (ישעיהו מט, יז-טז).

וזה לשון הגמרא (ברכות לב, ע"ב):

"ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני". היינו עזובה היינו שכוחה. אמר ר"ל, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע, אדם נושא אשה על אשתו ראשונה, זוכר מעשה הראשונה, אתה עזבתני ושכחתני, א"ל הקב"ה, בתי, י"ב מזלות בראתי ברקיע, ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל, ועל כל חיל וכו'. וכולן לא בראתי אלא בשבילך, ואת אמרת עזבתני ושכחתני, 'התשכח אשה עולה' (כמו עולות וקרבתות - רש"י). אמר הקב"ה, כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים (=מרחם בן בטנה) שהקרבת לפני במדבר. אמרה לפניו, רבש"ע, הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך, שמא לא תשכח לי מעשה העגל. אמר לה, 'גם אלה תשכחנה' (מעשה העגל שאמרו אלה אלהיך ישראל - רש"י). אמרה לפניו, רבש"ע, הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך, שמא תשכח לי מעשה סיני, אמר לה 'ואנכי לא אשכחך'. והיינו דא"ר אלעזר א"ר אושעיא, מאי דכתיב גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל, ואנכי לא אשכחך זה מעשה סיני (שנאמר בו 'אנכי ה' אלקיך' - רש"י).

והתמיהה עולה מאליה, מה הקב"ה זוכר ומה הוא שוכח? מדוע לזכור רק את הטובות ולשכוח החטאים? ! במה זכו ישראל ליתרון זה?

ישראל ואורייתא

לכאורה, יתרונם של ישראל הוא בזה שהם היו היחידים שניאותו לקבל

את התורה, בניגוד לשאר האומות שסירבו לקבלה. וכך מתארים חז"ל את מאמציו של רבש"ע להוריד תורה לעולם, והדברים רמוזים במקרא. "ה' מסיני בא וזרח משעיר למו, הופיע מהר פארן ואתה מרכבות קדש מימינו אש דת למו" (דברים לג, ב). אנו נביא כאן את התיאור של חז"ל בספרי שם:

"ויאמר ה' מסיני בא". כשנגלה המקום ליתן תורה לישראל, לא על ישראל בלבד הוא נגלה, אלא על כל האומות. בתחילה הלך אצל בני עשו, ואמר להם: מקבלים אתם את התורה? אמרו לו: מה כתוב בה? אמר להם "לא תרצח". אמרו לפניו: רבש"ע כל עצמו של אותו אביהם רוצח הוא שנאמר "על חרבך תחיה". הלך לו אצל בני עמון ומואב ואמר להם: מקבלים אתם את התורה? אמרו לו: מה כתוב בה? אמר להם "לא תנאף". אמרו לפניו: רבש"ע כל עצמה של ערוה להם היא, שנאמר "ותהרין בנות לוט מאביהם". הלך ומצא בני ישמעאל, אמר להם: מקבלים אתם את התורה? אמרו לו: מה כתוב בה? אמר להם: "לא תגנוב". אמרו לפניו: רבש"ע כל עצמו של אביהם לסטים היה שנאמר "והוא יהיה פרא אדם". לא הייתה אומה באומות שלא הלך ודיבר ודפק על פתחם אם ירצו ויקבלו את התורה וכו'. יכול שמעו וקבלו? תלמוד לומר (מיכה ה, יד) "ועשיתי באף ובחמה נקם את הגוים אשר לא שמעו". לא דיים שלא שמעו אלא אפילו שבע מצות שקבלו עליהם בני נח לא יכלו לעמוד בהם עד שפרקום. כיון שראה הקדוש ברוך הוא כך נתנם לישראל. משל לאחד ששילח את חמורו וכלבו לגורן והטעינו לחמור לתך ולכלב שלש סאים. היה החמור מהלך והכלב מלחית. פרק ממנו סאה ונתנו על החמור וכן שני וכן שלישי. כך ישראל קבלו את התורה בפירושיה ובדקדוקיה אף אותם שבע מצות שלא יכלו בני נח לעמוד בהם עד שפרקום ונתנום לישראל וקבלום. לכך נאמר: "ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו" (ספרי דברים פייסקא שמג).

ובפרקי דר' אליעזר (פמ"א), אחר שסיפר שנגלה לעשו וישמעאל ושאר האומות ולא קיבלו את התורה, מסיים שם: מיום שיצאו ישראל ממצרים היו נוסעים וחונים בחלקלקות, שנאמר "ויסעו ויחנו", עד שבאו כולם להר סיני וחנו כנגד ההר, שנאמר "ויחן שם ישראל כנגד ההר". אמר להם:

מקבלים אתם את התורה? אמרו כולם פה אחד: עד שלא נשמע את התורה, אנו שומרים ועושים את כל המצוות בתורה, שנאמר "ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע" (שמות כד, ז).

על דברי חז"ל אלו ישנם כמה תמיהות.

(א) מדוע ענה הקב"ה לכל אומה את התשובה שאפשר היה לשער מראש, שאי אפשר להם לקבלה? הרי ברור היה שעשו, שברכתו "על חרבך תחיה", לא ירצה לקבל איסור לא תרצח. אפשר, שאם הקב"ה היה מספר להם שבתורה נאמר "לא תנאף", היו מקבלים את התורה ברצון. מדוע בחר נותן התורה להדגים לבני עשו את "לא תרצח", ולבני ישמעאל את "לא תגנב", ולבני עמון ומואב את "לא תנאף"?

(ב) מתיאור זה נשמע כאילו ישראל קיבלו התורה ברצון, לא שאלו שאלות כשאר האומות, אלא אמרו מיד "נעשה ונשמע". ברם חז"ל דרשו על הפסוק "ויתיצבו בתחתית ההר" (שמות יט, ז), "מלמד שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית, ואמר אם מקבלים אתם עליכם את התורה, מוטב, ואם לא, כאן תהא קבורתכם. אמר ר' אחא בר יעקב מכאן מודעא רבא לאורייתא (שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונס - רש"י) (שבת פח, ע"א). הרי שגם ישראל סירבו לקבל תורה, וקיבלוה לבסוף בכפייה, וא"כ יכולה להיות טענה לאומה"ע, שאם בכפייה עסקינן, אפשר היה לכפות גם אותם - ומדוע נבחרו דווקא ישראל כעם סגולתו?

(ג) הסיפור כשלעצמו יש בו מן הזרות, האם הקב"ה רוכל המחפש קונה לתורתו ומסתובב בין האומות למצוא עם שיאות לקבל התורה?!

שכן זוהי דרכם של חכמינו להביע מסרים ומשמעויות עמוקים בדרך של סיפורי דברים. חז"ל רצו בסיפור זה להדגיש, שאין האומות מתאימות לקבל תורה, ורק ישראל ראויים לכך; משום שהאומות לקו בנפשותם ויש בהן תאוה לרצח, לניאוף ולגזל, ורק לעם ישראל מתאימה התורה.

ועדיין יש להבין, מניין להם לישראל יתרון זה.

עולם חסד 'בְּנָה

על פי דברי המהר"ל נראה להסביר את הדברים כשנקדים ג' הקדמות. כדי לקיים את העולם דרושים שלושה תנאים: א. העולם אינו יכול להתקיים ללא תורה - באין תורה ייחרב העולם; ב. כדי שתמצא תורה בעולם, יש צורך בעם מיוחד שילמד תורה, יממש אותה בחייו הפרטיים והלאומיים ויפיץ את האידאה של התורה בעולם; ג. עם מיוחד זה חייב להיות תואם ברוחו ובתכונותיו לרוח התורה ולמסריה, שאל"כ ישליך אותה לאחר שיקשה עליו לקיימה ולא ימסור נפשו עליה. ונרחיב מעט.

א. התנאי הראשון שאי אפשר לעולם בלא תורה, רמוז לדברי חז"ל כבר בפרשת הבריאה. "יום הששי" - "ה' יתרה למה לי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם, אם ישראל מקבלים את התורה אתם מתקיימין, ואם לאו, אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו" (שבת פח, ע"א). דרשה זו נדרשה על פסוק בתהילים: אמר חזקיה, מאי דכתיב "משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה" (עו, ט). אם יראה, למה שקטה, ואם שקטה, למה יראה. אלא בתחילה (קודם שאמרו ישראל נעשה ונשמע - רש"י) יראה (שמא לא יקבלוה ויחזור העולם לתוהו ובוהו כדר"ל - רש"י) ולבסוף (כשקבלוה - רש"י) שקטה.

הרי שהבריאה כולה ציפתה בחרדה לקבלת התורה ע"י ישראל, שכן בלא קבלת תורה על ידם, יחזור העולם לתוהו ובוהו, משום שא"א שייברא עולם ללא תורה, וכמו שדרשו חז"ל בתחילת התורה "בראשית - אין ראשית אלא תורה, היאך מה דאת אמר, 'ה' קנני ראשית דרכו" (בר"ר א א). א"ר בנאי העולם ומלואו לא נברא אלא בזכות התורה, שנאמר 'ה' בחכמה יסד ארץ' (משלי ג, יט) (שם א, ד).

נחיצותה של תורה מן השמים בעולם נובעת מכך שאי אפשר להסתמך על מוסריות שמקורה בשכל האנושי בלבד.

המוסר של חול איננו עמוק, ואינו נכנס בפנימיות הנשמה, ואעפ"י שהאדם נמשך אחריו לטובה, ע"י שמכיר את היושר שיש בדברי הגיון, אין להזכרה זו תפיסה עומדת בפני ההסתערות של תאוות

שונות, כשהן מתעוררות בחזקה. וק"ו שאין ביד מוסר רפוי כזה להדריך את הכללות, את הצבור האנושי בעומקו והיקף גודלו, לחדור אל עומק הנשמה, ולהפוך אל האדם הכללי והפרטי, לב בשר תחת לב אבן. לא יש עצה אחרת כי אם שיהיה מודרך על פי המוסר האלוקי.

וכדאי הדבר, שיטעה האדם בכמה טעויות בדרך מהלכו, ובלבד שיבסס את חזון עולמו ומוסר חייו על פי אותו העומק של המוסר האלקי, משימעט בכשלונות ויחיה חיים רוחניים רפויים, על ידי השפעה שטחית של המוסר החילוני (אוה"ק, ח"ג, עמ' ב).

המלבי"ם ביאר ברוח זו את תשובת אברהם לשאלתו של אבימלך, מדוע אמר לו אברהם על שרה שהיא אחותו, ולא גילה שהיא אשתו.

"ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי". הודיע לו, שגם אם נראה איש או עם שהוא פילוסוף גדול, וחקק לו נימוסים ישרים, והרגיל את עצמו במדות טובות, ע"פ עצת שכלו, בכל זאת לא נוכל לבטוח באיש ההוא או העם ההוא, שבעת תסיתהו תאוותו לעשות רע, שתמיד יגבר שכלו על תאוותו, כי בהיפך, עת תבער בו אש תאוותו אל אשת חן או הון רעהו באין רואה, אז גם שכלו ילך שולל לרצוח ולנאוף ולעשות כל רע. רק כח אחד נמצא בנפש האדם אשר בו נוכל לבטוח שלא נחטא, והיא מדת היראה השתולה בנפש, שממנה יסתעף סעיף אחד שהיא יראת אלקים וכו'. ועז"א כי אמרתי, הגם שראיתי עמך שהם בעלי מדות טובות, עושים צדקה ומשפט, ולא ראיתי במ שום דופי, רק חסרון אחד, שאין יראת אלקים במקום הזה, והרגוני על דבר אשתי, לא אוכל לבטוח במ, שעת יראו אשה יפה ותבער במ אש התאוה, לא יוכלו לכבוש את יצרם ויהרגו אותי. אחר שלא יראו אלקים. השכל לבדו ונימוסים שכליים, לא יעמדו בפני זרועות התאוה (בראשית כ, יא; וראה הגדת שרידי אש, עמ' 53-54).

דברים מופלאים אלו כתב המלבי"ם עשרות שנים לפני השואה, וברוח קדשו חזה שעם מסודר ומנומס, תרבותי, שוחר ספרות, שירה ומדע, יכול

להיהפך לחיית טרף; שכן יסוד נימוסיו אינם בתורה אלוקית אלא בשכל
אנושי שהיום חושב כך, ומחר ההפך.

דברים דומים כתב הרב י"ד סולובייצ'יק זצ"ל על דברי ההגדה "ויהי שם
לגוי, מלמד שהיו ישראל מצויינים שם":

ונראה, דבגמ' ברכות (לב, ע"א) איתא, 'ודי זהב'... א"ר חייא בר אבא
א"ר יוחנן משל לאדם אחד שהיה לו בן. הרחיצו וסכו והאכילו
והשקהו ותלה לו כיס על צוארו, והושיבו על פתח של זונות. מה
יעשה אותו הבן שלא יחטא'. והנה הכונה במשל זה הוא לגלות
מצרים, דלפי שישבו במקום טומאת מצרים שם מאתיים ועשר
שנים, לכן נכשלו בחטא העגל, וזהו לימוד זכות על כלל ישראל.
אולם עצם המשל תמוה טובא, דאיזה אב רחמן יניח את בנו
במקום כזה, והרי הנמשל הוא אבינו האב הרחמן הקב"ה, ואשר
צ"ע איך הניחם הקב"ה לישראל בגלות גרועה כזו כגלות מצרים,
וצ"ע.

ונראה, דהנה מצרים בזמנו היתה מלכות המושלת בכיפה, סגולת
כל המדינות בעושרה בחכמתה ובנימוסיה, וידועה בחכמיה
וחרטומיה, ועיין במלכים א' (ה, ו), 'ותרב חכמת שלמה מחכמת כל
בני קדם ומכל חכמת מצרים', הרי שמלכות מצרים אפילו בזמן
שלמה היתה לסמל ולדוגמא בריבוי חכמתה. ומצינו כן בהרבה
מקומות בתנ"ך, דמצרים מצטיינת בחכמתה ובנימוסיה. ובאמת
כן הוא לא רק בגלות מצרים, אלא בכל גלות וגלות שהגלה הקב"ה
את ישראל, גלות בבל, וגלות יון, וגלות רומי, הם בשעתם היו
מולכים בכיפה, והיו מלאים כל חכמה, וסמל ודוגמא לכל העולם
בחכמה ונימוסים, והלא דבר הוא מה טעם עשה ה' ככה, שדוקא
למקומות אלו בחר הקב"ה להגלות את ישראל.

ובמהלך הדברים נראה, דהרי הקב"ה רצה ליתן את התורה לכלל
ישראל, והתורה מעידה בספר דברים (ד, ח), 'ומי גוי גדול אשר
לו חוקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נותן
לפניכם היום', ולפעמים ח"ו יכולה להתגנב אצל מישהו מישראל
מחשבה, אולי גם אצל חכמי הגויים יש חוקים ומשפטים צדיקים,

יש תרבות ויש נימוסים, לכן צדקה עשה הקב"ה שהגלה את ישראל אצל הגויים הכי מתוקנים, כדי שיחוו על בשרם מהי תרבות הגויים. ובכור הברזל הזה של מצרים כלל ישראל למד על בשרו מהי תרבות הגויים, איך לוקחים ילדים מחיק אמותם, ונותנים אותם בתוך הכותל ותחת הלבנה, וכמאמר הכתוב (ויקרא יח, ג) 'כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו', כי אלו הם הפנים האמיתיים של הגוים, של כל אלו שאין בהם תורה.

ויעוין בפ' שמות (ב, יא) דכתיב, 'ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו, וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו, ושם (שם, יב) כתיב, 'ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול'. ויש לדקדק בפסוקים אלו, דבתחילה כתיב 'איש מצרי', ואילו אח"כ כתיב 'ויך את המצרי', והשמיטה התורה את התואר 'איש'. אלא שהפסוק עצמו מפרש את הדבר. דבתחילה משרע"ה חשב את המצרי לאיש מצרי, אדם חשוב מלומד בתרבות ונימוסים, אך 'ויפן כה וכה', כשמשוה הביט עליו מקרוב, 'וירא כי אין איש', הוא נוכח לדעת שאין כאן איש אלא חיה בעלת שני רגלים, המכה ודוחפת את כל העומד בדרכה (משום כך השמיט את התואר 'איש').

ולכן הקב"ה הגלה את ישראל למקום האומות הכי מתקנות, כדי להיוודע ולהיגלות מה הם הפנים האמיתיים של גוי שלא טעם טעם תורה. וזהו מה שמשלו חז"ל את גלות מצרים לאב שמניח את בנו בפתח בית הזונות, דכל זה הוא כדי שיראו את הקלקול והתיעוב של העוה"ז המנוער מתורה ומצוות. וזה היה טיבו של הכור הברזל של מצרים. אלא שאעפ"כ, אף שכור הברזל של מצרים היה תועלת לכלל ישראל, ורק מכוחו נגשו למתן תורה, אבל היה בזה גם לימוד זכות במקצת על חטא העגל, שאולי נדבק בהם קצת מזוהמת מצרים (הרב י"ד סולובייצ'יק, הררי קדם, חלק ב, עמ' רכא-רכב).

אי אפשר לעולם להתקיים רק בהסתמך על מוסר אנושי, שכלי, מצומצם. התורה מדרכת את העולם עפ"י שכל אלוקי, נבדל, ורק הוא יכול לרומם את האדם שנברא בצלם אלוקים, שילך בדרך ה' - 'ושמרו דרך ה' לעשות

צדקה ומשפט" (בראשית יח, יט).

ב. התנאי השני הוא שיהיה עם שיקבל על עצמו עול תורה. יחידים מוסריים יש בכל האומות, אך השפעתה של תורה בעולם אינה ע"י יחידים אלא ע"י עם בין האומות. תורה אינה יכולה להינתן כספר על המדף, שכל החפץ יבוא ויקרא בו. יש צורך בעם שיממש את דרך ה' ואת אידאלי התורה:

למען דעת, שלא רק יחידים חכמים מצויינים, חסידים ונזירים ואנשי קדש, חיים באור האידיאה האלקית, כי גם עמים שלמים, מתקנים ומשוכללים בכל תיקוני התרבות והישוב המדיני. עמים שלמים הכוללים בתוכם את כל השדרות האנושיות השונות, מן רום האינטליגנציה האמנותית, הפרושית, המשכלת והקדושה, עד המערכות הרחבות, הסוציאליות, הפוליטיות והאקונומיות, ועד הפרולטריון לכל פלגותיו, אפי' היותר נמוך ומגושם (אורות, עמ' קד).

העם הזה מצווה לשמור דרך ה' ולעשות צדקה ומשפט, ולממש את האידאל האלוקי שבתורה בחייו הלאומיים, והוא יהיה כלב באברים, שכל רואיו יכירו בו שהוא עם ה'. במשך דורות רבים ינסו האומות לחקות את ישראל, עד כי יאמרו כולם "לכו ונעלה אל הר ה'..." ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו" (ישעיה ב, ג).

כי לא נצטוינו לשאת חרב ומלחמה ולקרא בשם ה' לעמים לא ידעוהו, כי אם כאשר יגדל שם ישראל, ועמים רבים יראו את ההוד והתפארת הקדושה, ושלום העולמים הנמשך מהוד דעות נשגבות כאלה שבהם רפודה קדושתן של ישראל, בלא פגישה של התנגשות, ובלא התגברות, ירוצו לבקש את ה' אלקי ישראל (עולת רא"ה, חלק א, עמ' רלג).

דרך ההשפעה של ישראל על האנושות אינה בדרך של כפייה, ואפילו לא בדרך של הסברה, אלא בדוגמא האישית של עם המנהל את מדינתו בדרך של אידאל אלוקי, עד שיכירו אומות העולם בדרכם ויחפצו לחקותם, כדברי הנביא: "כה אמר ה' צבאות, בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים, והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר, נלכה עמכם,

כי שמענו אלקים עמכם" (זכריה ח, כג).

ג. התנאי השלישי הוא שעם מיוחד זה שיקבל על עצמו עול תורה, יהיה מתאים בתכונות אופיו ובמידותיו לתורה זו. אי אפשר לקבל תורה ולממשה בחיים לאומיים מעשיים, אם תורה זו תבוא בכפייה מבחוץ. הציפיה מעם זה היא שיקבל על עצמו את עול התורה, ידבק בה באדיקות ויממש אותה במסירות נפש לאורך דורות. דבר זה יתאפשר רק אם העם והתורה יהיו תואמים זה לזה.

הנמצא כזה עם אשר רוח אלוקים בו?

עם זו יצרתי לי

באמת, מצד טבע העולם אין בנמצא עם כזה, וע"כ היה הכרח לברוא מראש עם שיתאים באופיו, במידותיו ובתכונות נפשו לתוכן ולרוח התורה, כדי שבבוא הזמן אפשר יהיה לתת לו תורה. כמו שעלתה התורה במחשבה תחילה, כשנברא העולם, כך עלו ישראל במחשבה תחילה. וכמו שאמרו חז"ל "בראשית ברא אלקים" - בשביל תורה שנקראת ראשית, שנא' "ראשית דרכו", ובשביל ישראל שנקראו "ראשית תבואתו" (רש"י בראשית א, א). שאי אפשר לעולם בלא תורה, ואי אפשר לתורה בלא ישראל. ואם יש הכרח שתהיה תורה בעולם, הרי יש גם הכרח שיהיו ישראל בעולם. "וע"כ ראוי מדין הרצון שהיה בבריאת העולם, שיהי רצון מלפניו להקים לו לעם כל הימים, כי הם הקרובים אליו והיודעים אותו מכל העמים" (רמב"ן דברים לב, כו).

מכאן, שהמושג "בחירת ישראל" משמעותו "יצירת עם ישראל". לא לבחור עם מתוך שבעים אומות, אלא לברוא מלכתחילה עם שונה. ומקרא מפורש הוא "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו" (ישעיהו מג, כא), שכדי לספר תהילות ה' ולהכריז על מציאותו, יש צורך ליצור עם מיוחד לזה. ומכאן שבחירת ישראל אינה מתחילה מקבלת התורה על ידם, אלא ההיפך הוא הנכון: מכיוון שעם ישראל נבחר על ידי הבורא, ניתנה להם תורה. היינו, כיוון שהם נוצרו בהתאמה לתורה, ממילא ניתנה תורה להם דווקא!

ובאמת אין בזה כל חידוש, ואנו חוזרים על כך כמה פעמים ביום. ראשית,

בברכת התורה; אין אנו אומרים שנתנו לנו תורה ומשום כך בחר בנו, אלא היפוכו של דבר - "אשר בחר בנו מכל העמים", ומשום כך "נתן לנו את תורתו". וביתר תוקף משתמע הדבר בסוף תפילת שחרית, "ברוך אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת". הרי לנו הסדר הנכון. ראשית הכול הוא ברא אותנו לכבודו, ובריאה זו עיקרה נשמה שונה משאר העמים, והבדילנו מהם - ורק לאחר שבראנו לכבודו נתן לנו תורת אמת.

המקורות מוכיחים שגם בעולמות העליונים הנשמות של ישראל והנשמות של עכו"ם נפרדות אלו מאלו ואינן שוכנות באותו מקום. הגמרא דנה באפשרות שאילו לא היו ישראל חוטאים בעגל, הרי שממעמד הר סיני לא היו מולידים יותר. ושאלה הגמרא, הרי אמרו שאין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף, ואיך יתכן שהיו פוסקים מליד (עבודה זרה ה, ע"א). ופירש רש"י את שאלת הגמרא: אוצר יש ושמו גוף, ומראשית נוצרו כל הנשמות העתידות להיולד ונתנם לשם. וא"כ איך יתכן שלא יולידו, הרי יש צורך לרוקן את אוצר הנשמות. ושאלו שם תוס' בד"ה אין בן דוד: "וא"ת מ"מ יכלו ע"י עובדי כוכבים שיהיו מולידים. ואומר הר"ר אלחנן, הנשמות של ישראל ונשמות של עובדי כוכבים אינם בגוף אחד". הרי לנו ששני אוצרות של נשמות ישנם; יש נשמות ישראל שהן יצירה מיוחדת, שונה משאר העמים, וכמ"ש בס' הכוזרי שנתחייבנו להאמין "שההתחלה ממנו" - היינו מרבש"ע - "לא ממנו אנחנו" (מאמר שני, ג). כלומר, ערכם המיוחד של ישראל לא נקבע על ידינו אלא ע"י יצירה אלקית. א"כ לא מעשינו מקנים לנו את מעלתנו, אלא הרצון האלוקי שבראנו לכבודו. וכך הגדיר הרב זצ"ל: "יסוד חכמת ישראל האמתית היא ההכרה בערך האלקי של נשמת האומה" (מאמר נחמת ישראל בס' חזון הגאולה, עמ' צו). וביתר הרחבה:

טבע הנשמה הכללית של כנס"י הוא אלוקיותה. לא בחירתה גרמה לה את יתרונה האלוקי, לא מצד מעשיה הפרטיים, לא בצדקתה ויושר לבבה באה אל מעלתה... אשר לא בבחירה לקחה אותו, ולא תוכל כל קלקלה של בחירה לאבדו... יש לה, אמנם, להבחירה מבוא גמול בכל סגולה טבעית, בהיותה טובה תוכל לפנקא, לעדנה, להוציאה לפועל באופן שלם וחשוב, וכן בהיותה רעה

ושפלה תוכל להחשיך את המאור שבסגולה הטבעית ולעכר את זוהרו, לטמטם את הלב לבל יחוש את העושר הרוחני הצפון בתוך חיי הנשמה, אבל לא יוכלו טמטום הלב והחשכת המאור להמשך לעולם. הסגולה הטבעית בטוחה היא בקיומה ובהתעוררותה לתחיה (הרב קוק, הקדמה לשבת הארץ).

מתוך כך יכול היה הנביא לומר לזקנים, "והעולה על רוחכם היו לא תהיה, אשר אתם אומרים נהיה כגויים... חי אני נאום ה' אלקים, אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם". שכיון שישראל נוצרו לספר תהילת ה', אין באפשרותם להתנתק מייעודם. וכך גם א"א לדבר על נתינת תורה בכפייה, שכך הקשר שבין ישראל לתורה אינו קשר חיצוני אלא מהותי עצמי, וישראל ואורייתא חד הוא. כפייה בקבלת התורה אינו אלא אונס שיש בו רצון פנימי, והוא הדין בקשר שבין ישראל לרבש"ע, שאף על כך נאמר "ישראל ואורייתא והקב"ה חד הוא",

התבאר לך כי השי"ת אשר לקח ישראל אליו לא היה הסיבה בשביל צדקת ישראל ומעשיהם, רק בחירה כללית... ולכן לא שייך לומר בסור הסיבה שהוא צדקת ישראל, יסור המסובב, מה שלקח אותם לעם אליו. ואף שהיה גורם מעשיהם לטוב או לרע שיוסיף דביקות או יגרע ודבר זה בודאי היה לפי רוב המעשה, כי אז יוסיף או יגרע, אבל מ"מ עצם הבחירה לא היה בשביל שום מעשה כלל (מהר"ל, נצח ישראל פי"א).

על הקביעה של חז"ל שכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב (סנהדרין י, א), הביאה המשנה מקור מקראי: "ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשי ידי להתפאר" (ישעיה ס, כא). והסביר הרב בסידורו, לאחר שביאר החילוק בין גרעין לנטיעה, שהגרעין אם תחסר העבודה הראויה, יעלה בתוהו ויאבד, אך הנטיעה, היא כבר שלמה בעצמותה, והעבודה מוסיפה לה שלמות, ובהעדר העבודה, לא תאבד.

בסדרי הנשמות ומדרגותיהן יש ג"כ שני אופנים כאלה, יש מציאות נפש כוחנית, כתואר נקודה בלתי פרצופית, והיא רק הכנה המשתלמת בקבלתה המושכלות בשלמות הדעת והמעשים. ולעומת זאת הנשמות האצולות ממקור הקדש, בשלמות תוכנן,

כתואר פרצוף שלם כענין המלאכים, אלא שע"י עבודתן הנכונה בעולם המעשה יש להן להוסיף חיל ואומץ. ומבוארים הדברים בזה בדברי הרשב"ו והמקובלים הבאים אחריו, ובדברי הרמב"ן בשער הגמול ובספר מלכיאל. ולפיכך מבואר גם החילוק בערך הנצחיות, שבין שני הצדדים האלה, וכו'.

ומבואר בזה, שבהנחל עליון גוים, בהפרידו בני אדם, יצב גבולות עמים למספר בני ישראל, כשהיה רצון השי"ת לסדר נפשות האדם בדרך קליפה וסגולה, שבחר בישראל, להיקבע בזרע אברהם יצחק ויעקב נפשות נאצלות גמורות בפרצופן... וליתר גויי הארץ זבד הא-ל הטוב ב"ה זבד טוב של הנפש הכחנית, בכוחה לקבלת מעלת המושכלות והמעשים הטובים, להנחילה בזה בראות טוב חיים נצחיים.

על כן בישראל, אשר בהיטיבם דרכם יעלו ויתרוממו, ובהתרפותם מתפקידם יענשו מאוד, נאמר "ואתם בני יעקב לא כליתם", כי לא תכלה הנפש הגמורה בצורתה, רק תתאמץ לעלות למכון מעלתה, וכפי התעכבותה כן יגדל מירוקה עד כלות רעתה והשאר טובה דבק בחיי עולם.

לעומת זה, אומה"ע, שחסידיהם המשלימים חוק נפשם ודאי יש להם חלק לעוה"ב, ואלה שאינם משלימים בדעת ובמעשים טובים, הלא נקודת הויתם משוללת היא מציאות עצמית מתולדותם, והרשעה כעשן תכלה. ועל כן כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, כי עמך כולם צדיקים מתולדתם... ולעולם יירשו ארץ, כי הם נצר מטעי, ונוטעו לא כגרעין כי אם כענף אילן גמור, מעשי ידי להתפאר, ולהגדיל יתר פאר וענף, ויפרחו עוד מריח מים, שיזרוק עלינו השי"ת לטהרנו (עולת ראי"ה, ח"ב, עמ' קנו-קנז).

ישראל וקוב"ה

הגמרא בסנהדרין (סד, ע"א) תהתה על היחס השווה, לכאורה, שבין דבקות ישראל להקב"ה לבין דבקות ישראל לעבודה זרה. שהרי נאמר ביחס לקב"ה "ואתם הדבקים בה' אלקיכם" (דברים ד, ט), וביטוי דומה נאמר גם

ביחס לע"ז: "ויצמד ישראל לבעל פעור" (במדבר כה, ג), ובהמשך: "הנצמדים לבעל פעור" (כה, ה). הגמרא דחתה שוויון זה, והוכיחה שהדבקות אינה דומה כלל. במתניתא תנא "הנצמדים לבעל פעור" - כצמיד על יד אשה. "ואתם הדבקים בה' אלקיכם" - דבוקים ממש (שבח הוא אצלם, דדבוק משמע מחובר טפי מנצמד. צמידין אינן מחוברים, ונמשכין וזזין אילך ואילך. דבוק משמע יפה יפה - רש"י). אמנם ישראל חטאו גם הם בחטא ע"ז, אך אצלם החטא הזה הוא מקרי וחיצוני, ואינו עצמי ומהותי. מהותם של ישראל - "ואתם הדבקים בה' אלקיכם", וע"כ גם כשהם עובדים ע"ז, הרי הם נצמדים, כצמיד על יד אשה, שאינו חלק ממנה, ברצותה עונדת אותה, וברצונה מסירה אותו; אבל כלפי ה', שם היחס הוא יחס של דבקות ממש (עיין באריכות מהר"ל, נצח ישראל, פרק יב)*.

בזה מבוארת הגמרא במסכת ברכות שהזכרנו, שחטא העגל נשכח אך מעשה סיני נזכר לעד - "גם אל ה' תשכחנה ו אנכי לא אשכחך". אפשר לאדם שישכח דבר טפל, מקרי, אך הוא לא ישכח דבר עצמי, מהותי. חטא העגל הוא דבר חיצוני בישראל וע"כ הוא נשכח; אולם קבלת תורה הוא מהותם של ישראל ועצמי להם, ואי אפשר לשכוח דבר כזה.

חז"ל אמרו משל יפה עה"פ "אל תראוני שאני שחרחורת ששזפתני השמש" (שיר השירים א, ו):

ואמר רבי יצחק: מעשה בקרתנית אחת שהיה לו שפחה כושית, שירדה למלאת מן העין, היא וחברתה. אמרה לחברתה: חברתי, למחר אדוני מגרש את אשתו ונוטלני לאשה. אמרה לה: למה? - בשביל שראה ידיה מפוחמות. אמרה לה: אי שוטה שבעולם, ישמעו אזניך מה שפ"ך מדבר. ומה אם אשתו שהיא חביבה עליו ביותר, את אומרת מפני שראה ידיה מפוחמות שעה אחת רוצה לגרשה, את שכולך מפוחמת ושחורה ממעי אמך כל ימך, על אחת כמה וכמה! הדא הוא דכתיב "אל תראוני שאני שחרחורת"

* גם ר' צדוק הכהן מלובלין רואה את היחס שבין החטא של ישראל לחטא של עכו"ם כיחס שבין מקרה ועצם: "העבירות בנפש הישראלי אינם קנין עצמי, רק מקרי, ולכן יש להם פדיה, כמ"ש והוא יפדה את ישראל מכל עוונותיו וכו'. ובאומה"ע להיפך, החטאים אצלם קנין הגוף בעצם, ואין להם פדיון" (צדקת הצדיק, עמ' עה).

(מדרש רבה, שיר השירים א, ו, ג).

ומפרש שם המדרש:

לפי שהעובדי גילולים מונין (מצערין) את ישראל, לפי שאומה זו המירו כבודם בתבנית שור. (וישראל עונים להם) ומה אנו לשעה כך נתחייבנו, אתם על אחת כמה וכמה.

ומפרש המהר"ל, שהכושית השחרורית שלה היא בעצמה (בעצמיותה), שנולדה כך ממעי אמה, והיא טבעית לה, ואילו ידיה של אשתו מפוחמות, שלא בטבעה, וזה דבר מקרי, וכך ישראל הם מטונפים מצד מעשיהם, וע"כ ידיהם שחורות, אבל הם עצמם טהורים ונקיים, וע"כ אין דבר שבמקרה יכול לבטל דבר שבעצם (נצח ישראל, יא).

ומכאן היחס הסלחני לישראל, שאף כשהם חוטאים הם נקראים בנים, ואין חסרון אצלם במה שקיבלו התורה בכפייה, שכפייה זו אינה לחץ חיצוני, אלא "התגלות נפלאה עד כי ממש בטלה בחירתם הטבעי ויצאה נשמתם מהשגת כבוד ה', והיו מוכרחים כמלאכים בלא הבדל, וראו כי כל הנבראים תלויים רק בקבלת התורה" (משך חכמה, שמות יט, יז).

ואלו הם דברי הרמב"ם המפורסמים, שכופין אדם לתת גט עד שיאמר רוצה אני:

שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחויב בו מן התורה, אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה, והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו וכו', אין זה אנוס ממנו וכו', מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מעבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיוון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני, כבר גירש לרצונו (הלכות גירושין פ"ב ה"כ).

ברוח זו מפרש בעל שפת אמת את טעם מצות הערבה בהושענא רבה ואת טעם ניסוך המים בחג הסוכות:

מצות ערבה בהושענא רבה שבחרו חכמינו ז"ל בערבה יותר מבכל המינים. אף כי הוא נגד אותם שאין בהם טעם וריח, כי באמת

מזה ניכר יותר דביקות בנ"י להשי"ת. כי מאין בא חביבות בני אדם הללו. רק שבנ"י נקראו בנים למקום. ויש בכל איש ישראל דביקות בה' אלקים כמ"ש 'ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם כו"'. כתיב 'ישקני מנשיקות כו' טובים דודיך מיין'. פירוש נשיקה כמו השקה במים שעל ידי שמתדבק לשורשו נעשה טהור. כן התורה שנקראת מים ניתן לבנ"י כמ"ש חיי עולם נטע בתוכנו. בחי' תורה שבע"פ שהוא פלא גדול שחכמים יכולתם להוסיף על התורה. דבריהם עושים רושם בשמים כמ"ש 'לא אל גומר עלי'.

וע"ז נאמר 'טובים דודיך מיין', כי נסכים בכל השנה מיין. והוא מצות ומעש"ט שבנ"י מסוגלין להקב"ה שיש לו נחת רוח מבני ישראל ולא מאומות. ובסוכות מים - הענין שגם בלי המעשים רק מצד עצם הבריאה יש ג"כ דביקות עצום לבנ"י יותר מכל האומות. וזה נתברר בסוכות, ולכן צריך הגנה כמ"ש לעיל. ובני ישראל שמחין יותר בנקודה הזו שנטבע בהם מצד הבריאה ממה שזוכין ע"י מעשיהם. כי מה יכול לפעול מעשה בשר ודם. וז"ש 'טובים דודיך' שבא מהקב"ה מצד חלק ה' עמו, ממה שזוכין ע"י מעשינו כנ"ל (שפת אמת, סוכות תרל"ד, ד"ה מצות ערבה).

נצחיות ישראל

יסוד זה של בחירת ישראל מסביר את התמיהה שתמהו חוקרים מישראל ומאומות העולם - "מהו סוד נצחיותו של עם ישראל" - כניסוחו המפורסם של הסופר האמריקאי מהמאה הקודמת, מרק טוויין. וכך כתב טוויין בתמיהתו:

זה (המיעוט המספרי של היהודים ביחס לאנושות) מעלה על דעתנו מעין ערפילית של אבק כוכבים שאבד בנוגהו של שביל החלב. היה זה טבעי אפוא, אילו לא היינו שומעים עליהם אלא לעיתים רחוקות, אבל אנו שומעים עליהם, ושומעים עליהם תמיד. העם היהודי נכבד עלי אדמות לא פחות מכל עם אחר, הוא ערך קרב מפליא בעוה"ז, בכל התקופות הוא נלחם בידיים כפותות מאחורי גבו, והוא רשאי להתגאות בכך, ועלינו לסלוח לו על גאותו זו.

המצרים, הבבלים והפרסים, קמו ומילאו את האדמה בקולות רועשים, בהדר ותפארת, ולאחר מיכן נפלו, הפכו למשהו מעולם הדמיונות ונגזזו. אחריהם באו היונים והרומאים, הקימו שאון גדול, וגם הם חלפו - הלכו להם. גם עמים אחרים התעוררו לפתע, הרימו את אבוקתם המאירה לתקופת מה, אבל היא כבתה עד מהרה. וכעת או שהם מצויים באור בין הערבים, או שנעלמו כלא היו. היהודי ראה את כולם, ניצח את כולם, וכעת הנו מה שהיה תמיד. אינו מגלה לא התנוונות, לא מיחוש זקנה, לא תשישות אברים ולא התמעטות כוחותיו. ואף נפשו הערה, הפעילה ובעלת היוזמה, לא נתקתה. כולם בני תמותה, מחוץ ליהודי. עמי הגבורה חלפו ואינם עוד, ורק הוא, היהודי, נשאר. מהו סוד נצחיותו של היהודי?*

התשובה נעוצה בתפקיד שהוטל על עם ישראל, ושלשמו הוא נוצר: "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו" (ישעיה מ, כא), "ואתם עדי נאום ה' ואני אל" (שם, יב). ואמרו חז"ל "אם אתם עדי אני אל, ואם אין אתם עדי, כביכול אינני אלקים" (ילקוט שמעוני, ישעיהו, רמז תנה).

וכאשר חטאו ברצונם וכפרו בו כולם, לא נשאר רק העם הזה לשמו, ופרסם בהם באותות ובמופתים, כי הוא אלקי האלהים ואדוני האדונים, ונודע בזה לכל העמים. והנה אם ישוב ויאבד זכרם, ישכחו העמים את אותותיו ואת מעשיו, ולא יסופר בהם עוד וכו'. והנה תהיה כוונת הבריאה באדם בטלה לגמרי, ולא ישאר בהם יודע את בוראו. וע"כ ראוי מדין הרצון שהיה בבריאת העולם, שיהי רצון מלפניו להקים לו לעם כל הימים, כי הם הקרובים אליו והיודעים אותו מכל העמים (רמב"ן, דברים לב, כו).

כלומר, יצירת ישראל היא "אינטרס אלוקי", ובלשון הרמב"ן במקום אחר (שמות כט, מז), "צורך גבוה" הוא לדאוג לקיומו הנצחי של עם ישראל, וכפי שהסבירו תלמידיו המקובלים, "אם יכריתו האויבים את שמנו, שלך גדול

* מאמרו של מרק טווין "בנוגע ליהודים", מופיע כנספח לספרו "מסע תענוגות לארץ הקדש". אריאל תשנ"ט עמ' 193-207.

משלנו (היינו, הצרה שלך גדולה מהצרה שלנו), שאם אין אנו כאן, אין אני כאן*.

וכן כתב הרמב"ם באיגרת תימן "שהקב"ה בישר אותנו ע"י ישעיהו, שכל אנס או נצחן שיכוין לסתור תורתנו ולבטל דתנו בכלי זין, ישבור הבורא כלי מלחמתו ולא יצליחו, וזה על דרך משל, כלומר שעצתו לא תצלח לעולם... כמו שנאמר "כל כלי יוצר עליך לא יצלח, וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי, זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאום ה'". וכנגד תכניותיהם של האומות "ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו", ואמר דוד "יושב בשמים ישחק, ה' ילעג למו".

לדעת הרב קוק זצ"ל, נאמרו דברים אלו כבר לאברהם בסיום ניסיון העקדה. "כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך וכו' ויירש זרעך את שער אויביו. והתברכו בזרעך כל גויי הארץ וכו'" (בראשית כב, יז). הרב רואה בהבטחה זו, "ברך אברכך", ברכה כפולה, האחת גלויה והשנייה פנימית, נסתרת.

הופעת ישראל בעולם בראשונה בצדו הגלוי, בתור עם בין העמים, עם מוקף משונאים, החפצים לבולעו, והוא מתגבר ומנצח אותם - זוהי הברכה הגלויה בישראל. אבל כל זה רק מעבר והכנה לעתיד הגדול, אשר אור ה' הגנוז יתגלה על ישראל, וכל העמים יכירו כי לא עם פשוט בין עמי העולם הוא ישראל, אלא הופעת דבר ה' באנושיות ובכל ההווה (עולת ראייה ח"א, עמ' צו).

הברכה הגלויה היא הניצחון על כל אויב והקיום הנצחי של עמנו. אך לא זאת בלבד מטרת אורם של ישראל, אלא עלינו מוטל התפקיד הרוחני להשפיע על עמי תבל, שיכירו כולם "כי מציון תצא תורה", וזוהי הברכה הפנימית. "שני ערכים אלו, החיצון והפנימי, יבואו בזמנים שונים. בתחילה התוכן הגלוי, "ויירש זרעך את שער שונאיו". אבל באחרונה הצורה הפנימית תתגבר, ותצא ממחבואה לאור עולם, לעיני כל הגויים, ויתברר לכל שאי אפשר שימצאו אויבים לגוי, שהוא נושא בתוכו ברכה לכל עמי התבל, ואז "יתברכו בזרעך כל גויי הארץ" (שם). והיא היא

* "אין אני כאן", הוא לשון סגוי נהור על הקב"ה. ועיין בהערות של הרב שוועל, פירוש הרמב"ן לתורה, שמות כט, מז.

ההבטחה שנאמרה לאברהם בהתגלות הראשונה, "לך לך מארצך וכו',
ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה וכו', ונברכו בך כל
משפחות האדמה" (בראשית יב, א-ג).

אמנם במשך הגלות, הלב חרד על אלה התעודות, אחרי שהננו
נדכאים בהמון צרות ופיזורים נוראים, שלא תפסד חלילה הצורה
הפרטית מהאומה, ועמה יחד תאבד ח"ו התקוה הגדולה שעתידיה
על ידה להיות בקץ הימים אל כללות האדם. אבל מובטחים אנו
על שמירת צורתנו הפרטית, גם אם נחשבנו כמו חללים, בכל
זאת תחיינו רוח ה', ועמה יחד תתקם בסתר התעודה הנפלאה,
שתצא אל הפועל בקץ הימים, לקרוא בשם ה' אל עולם באזני כל
האנושיות (עולת ראייה שם, עמ' שסג).

על שאלתו של מרק טוויין "מהו סוד נצחיותו של העם היהודי", נשיב
ונאמר בלשונו של הרב קוק זצ"ל:

לרדת מעל במת ההיסטוריה אפשר רק לעם אשר גמר את אשר
החל, לחזיון רוחני אשר הוציא את כל הכמוס עמו לאור עולם.
להתחיל ולא לגמור זהו דבר שאינו נוהג לגמרי במציאות (אורות,
עמ' קלו).

ימים אחדים לפני פרוץ מלחמת ששת הימים, התפרסם בציבור השיר
"ירושלים של זהב". בבית האמצעי נאמר:

איכה יבשו בורות המים / ככר השוק ריקה.

ואין פוקד את הר הבית / בעיר העתיקה.

מספרת המשוררת: יום אחד לאחר המלחמה כתב עמוס עוז ב'דבר' - ואני
מצטטת מפי השמועה - מה זה פתאום "ככר השוק ריקה"? הרי היא מלאה
ערבים!

עבר עוד זמן עד שהדברים הגיעו לאוזני, ונתמלאתי חמה... אבל עשרים
שנה הן זמן מספיק לצנן את הראש. ועכשיו, בראש צונן ואחר מחשבות
הרבה, רצוני לומר קבל עם ועדה את הדברים האלה:

אכן ואכן. / בעיני, / ירושלים, שאין בה יהודים / היא עיר אבלה
ושוממת.

יתרה מזו: ארץ ישראל / כשהיא ריקה מיהודים / היא ישימון בעיני.
ועוד: כל העולם הזה כולו / אם הוא חס וחלילה / ריק מיהודים / הוא
בעיני / חור שחור ביקום (כתבי שבתי בן דב ח"ג, עמ' 585-587).